

PONT BLAU

Original de J. Giménez.

SUMARI

EDITORIAL. ELS DESTERRATS DE PEDRA, *J. Soler Vidal*. EL DESERT, *Pere Calders*. UN AMIC A TAULA, *Victor Alba*. L'INCENDI DEL MAR, *Agusti Bartra*. UN POETA HUMANISTA, *Joan Fuster*. ACTUALITAT DE MOSSEN CINTO, *Manuel Duran*. INFORMACIÓ. RESUM DE PREMSA. NOTES DELS PAÏSOS DE LLINGUA CATALANA. LLETRES, *Ramon Xirau*. TEATRE. ARTS PLASTIQUES. MUSICA. DIVERSES.

UN POETA HUMANISTA

I

Qualsevol que haja *entrat* en la poesia d'Agustí Bartra, convindrà amb mi que el primer adjectiu escaient per a definir-la és el d'humanista. Ja sé que no hi ha cosa més delicada que això: la pretensió de definir una poesia. Fins i tot pot semblar una mica sacríleg acostar-se al misteri poètic volent fixar-lo i reduir-lo a fórmula intel·lectual. Però aquest mateix impuls que ens duu a traslladar una obra de creació —o el que n'hem còpsat— a l'àmbit fred de les nostres meditacions, diu millor que res la riquesa que ella amortitza i les virtualitats de la seua força expressiva. En el cas de Bartra, açò és ben evident, perquè no es tracta d'una poesia de poeta —i ja m'enteneu— sinó d'una poesia d'home sencer, llançada a missió i requerida per auguris i experiències. L'he qualificada d'humanista, conscient d'afegir al risc de la definició un altre risc claríssim: el d'emprar un terme que exigeix, pel seu compte, noves precisions. Tanmateix, no en trobe cap altre de més significatiu. La circumstància que el nostre temps ens proporciona és, durament i generosament, revolucionària: i en la seua confusió es problematitzen, es discuteixen amb totes les armes, com potser mai no havia esdevingut, el lloc i la figura de l'home. Metafísica i política, acció i confiança, tot es debat entorn al seu destí fonamental. I humanisme no suposa, ara, un vinculament erudit a les Humanitats, ni la tendresa romàntica per una Humanitat asèptica de tan abstracta com la pintaven. És l'home, l'home concret, front al qual prenen partit les ideologies i els mateixos homes, el qui s'erigeix, per fi, en única línia divisòria. Aquest home concret —ho saben tots els humanismes actuals— és un *home que ha patit*, un home que pateix, situat entre l'odi i la por. Bartra es posa al seu costat —es

sent aquest home. Junt als humanismes angoixosos. Compartint-ne el sentit tràgic. Però si haguéssim d'atribuir-li una consigna, una xifra a la seua actitud, hauriem d'escriure: la salvació per la poesia. Com es complauria Maragall mirant-se l'últim rebrot de la seua soca! Hi ha entre aquests dos poetes nostres unes quantes profundes coincidències, que es redueixen, al capdavant, a la més substancial: ambdós són homes de fe, de fe en la vida com a sola realitat segura. Llur ascendència és distinta, i llur conseqüència també: però la trajectòria, l'aire, l'embranchida, són paral·lels. L'esperança constitueix en Bartra, com en Maragall, aquella terra mare d'on creix la poesia —com en altres poetes ho és la desesperació. Si la de Maragall —cristià a la seua manera— fou una esperança *de*, la de Bartra és una esperança *en*. I no pot haver esperança sense una resolució ètica al fons. La poesia d'Agustí Bartra crea, servint-los, els seus propis valors morals —valors vitals. Pocs poetes com ell té la poesia catalana del segle xx en què siguen tan explícits i tan intensos els designis de transcendir. D'aquest cercle elemental de conviccions deriven, amb una coherència lúcida, la complexitat i la maduresa palpitant dels poemes de Bartra. Adhuc en l'aspecte més exterior —no per això més superficial. Pensem en la seua voluntat retòrica de forma: la seua predilecció pels ritmes nobles, per la rima recobrada. La poesia de Bartra és un pur càntic, és a dir, un crit organitzat. Canta no sols perquè possiblement li ho demana la seua natura, sinó més encara perquè sap el poder incantatori de la música verbal, i vol acomplir per mitjà d'ell la funció immediatament eficaç de tota poesia: comunicar. Bartra és dels poetes que busquen comunicar-se, més enllà de la catarsi, en l'espai incert on un home

—ell— espera *en* els altres homes perquè els identifica en la seua fe i en el seu dolor.

II

André Rousseaux, comentant Malraux, ha fet una bella distinció entre la *littérature du salut* i la *littérature du bonheur*. En la línia de la primera —que és la de Nerval, i Rimbaud, i Lautréamont, i Maragall, i Rilke, i Claudel, i Eliot— està Agustí Bartra. La salvació, he dit, *per* la poesia. No *en* la poesia, que això fóra escapisme. Es en la vida i en l'esperit, entesos quasi en la concepció maragalliana, que el prodigi s'ha de realitzar.

Dorm! La mort no existeix. Tota caiguda
[canta
—dorm!— l'ànima que puja...

El poeta sent la vida, la toca, en l'olor del germà, en el camp on naixen blats o banderes, en la jove que passa amb la falda joiosa, en l'ocell, en la vela, en l'estel. Les imatges i els escenaris de Bartra —especialment en *Màrsias i Adila*, el poema que representa, fins avui, amb major exactitud el seu propòsit literari— procedeixen d'una llarga comunió amb el món: la natura és el seu lèxic. Ella, transcrita esplendorosament, confereix a la dicció del poeta la gran plasticitat clàssica, mediterrània, d'una senzillesa essencial preciosa. La natura és el seu lèxic; l'esperit n'és la sintaxi. Amb insistència, aquests versos canten la fecunditat: la de la terra, la de la dona, la de la sang vessada. I la fecunditat suposa el futur: la vida incessant, la vida perdurable de què no parlen les teologies. El poeta té l'evidència del misteri de la continuïtat, i es limita a ella. Però la continuïtat de la vida és una continuïtat d'homes, ço és, de l'esperit. No és la mort, per tant, sinó el dolor —o la mort també, en tant que simple forma del dolor—, el punt de prova, en el qual la vida es redimeix o s'estimba. La literatura *du bonheur* esdevé ineluctablement

pessimista, en el seu contingut íntim: mireu Rabelais, el nostre Jaume Roig, Voltaire, France, Hauley. La *du salut* pot igualment esdevenir-hi, però sempre deixa un badall obert a una mena o altra de claredat. La poesia d'Agustí Bartra gira sobre l'eix d'una intuïció redemptorista. Compta amb l'home miserable, amb el seu dolor, amb la seua resurrecció. Tot açò només podia abocar-se en símbols, en mites. Una necessitat interna la hi emmena, aquesta poesia. El símbol, el mite, reuneixen les constants afirmatives del poeta i les articulen en un ordre rigorós. *Jo continc una multitud*, va escriure Walt Whitman. Bartra sent la urgència de contenir-la, de contenir-ne una. Potser la multitud de demà. Vaticinar és un dels ministeris del poeta, el més gloriós; però solament vaticina aquell que no ha perdut el contacte amb la placenta religiosa del món. La religiositat de Bartra és el vell panteisme dels poetes mediterranis, dels místics de totes les latituds. Els seus mites són els seus vaticinis. I els vaticinis es compleixen, més que per la previsió de qui els dicta, pel contagi i per la potència inductora de les paraules sagrades. Si la multitud d'avui es nega a rebre el missatge del poeta, no sabem què en farà la del futur. La veu que clama en el desert pertany al cicle de la bona nova. Bartra escriu els seus versos sobre l'esdevenidor inescrutable. Però amb la creença que *ha de ser* escoltat. Que ha de ser escoltat per molts.

III

Bartra troba en l'èpica la via justa per a l'explanació del mite. Lluny de Verdaguer, que elabora sobre noms i peripecies desproveïts de sang gerda, torne a veure'l prop de Maragall, del Maragall que ens donava el Comte Arnau o Serrallonga. Els mites de Maragall són encara llegenda, però en ells l'arqueològic és ja vençut, absorbit, per la re-creació profunda que en fa el poeta, incorporant-se'ls a les seues intencions. Aques-

tes intencions em semblen ben paleses: bastaria el nietzscheanisme del Còmite o la virtut salvadora de la mateixa cançó —la que canta, descantant-la definitivament, *una noia amb la veu viva*—, que és la força deslliurant de la vida, per comprendre-les. Ací arrela, també, el mite bartrià: en el punt on la vida pren consciència d'ella mateixa, on esperit i vida són una sola cosa. Maragall, però, no injecta a les seues *Visions*, almenys a les pròpiament mítiques, un destí d'excitació i arravatament sobre el poble que ha de llegir-les, en tant que poble, en tant que *multitud viva* —a despit de ser l'obra íntegra del gran poeta una immensa pressió sobre l'ànima de Catalunya. Els mites maragallians són més metafísics que socials. Agustí Bartra es proposa, en els seus, una síntesi radical, corresponent a la conjuntura nostra, en la que no hi ha res indiscutible. Una síntesi de l'atenció metafísica i l'aventura col·lectiva. Això, ho constatem també en las figures clau que ens ha donat la novel·lística europea més recent: de Kafka, de Malraux, de Greene, de Camus. Naturalment, l'heroi de la novel·la és extret, no com el del poeta, d'una vivència i d'una vidència del futur, sinó de la desapiadada observació de l'actualitat. Dic tot açò prescindint dels efectes que a la llarga puguen tenir, o no, aquesta literatura i la poesia de Bartra. Només m'importa destacar, ara, el fet literari en si. Els mites de Bartra es nodreixen de la realitat tèrbola i tremenda que estem vivint —i no debades el poeta l'ha viscuda en els atzars més amargs. Però toquen, per l'altre extrem, la riba invisible que la seua esperança vol trobar. Mites engegats a suscitar un Mite,

a fer-nos participar d'aquest Mite que és, realment, una esperança poètica.

Reviuran en la glòria de la pàtria
[insepulta,

diu de Màrsias i d'Adila. La pàtria, la Catalunya que el poeta estima des dels tròpics, és una de les cares del Mite múltiple, de la Gran Esperança. Una de les cares. Perquè la pàtria, en aquests versos, es clarifica —es qualifica: no és la Catalunya sensible, la de l'enyorança instintiva, sinó una altra, ideal, transmutada pel desig i la llengua del poeta: el Mite encarnat per a nosaltres, gent que combreguem, amb Bartra, en una mateixa llengua. I totes les pàtries estan repetides en la Catalunya bartriana, com tots els homes en Màrsias —en i en Adila, i en Ruth... Esmente només la pàtria, però el lector pot determinar fàcilment les altres cares del Mite, els altres mites, que inerven la poesia de Bartra. Tots ells són èpics, més per heroics i per insignes que per exacta denominació literària. Fa anys que l'única èpica produïda per les nostres literatures —una èpica que renuncia a certs avantatges de l'antiga— està constituïda per la novel·la. Un esforç literari en aquest sentit, com ara el d'Agustí Bartra, es veu entrebancat pels subtils incentius d'una tradició indefugible. Aquesta tradició, en la poesia europea, és lírica. I Bartra és un líric, essencialment. Aquest fet atorga a la seua poesia una vigència per damunt de l'eficàcia que ell busca amb la seua voluntat d'èpica. Si aquesta fracassava, sempre restaria el líric cru i nu que en Bartra hi ha.

Joan FUSTER

